

آسیب‌شناسی وضعیت آموزش و برنامه درسی دوره پیش از دبستان ایران^۱

سلمان آخش^۳، علی حسینی خواه^۲، عفت عباسی^۵، نعمت‌الله موسی پور^۶

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۲/۱۸

تاریخ وصول: ۹۵/۰۷/۲۶

چکیده

هدف از انجام این پژوهش "آسیب‌شناسی وضعیت آموزش و برنامه درسی پیش از دبستان در ایران" است. این پژوهش در قالب رویکرد کیفی و به روش پدیدار نگاری انجام شده است. جامعه هدف در این پژوهش عبارت‌اند از کلیه مراکز پیش‌دستانی که از این تعداد ۱۵ مرکز پیش‌دستانی از استان‌های تهران، البرز و کهگیلویه و بویراحمد به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب گردیدند. ابزار گردآوری اطلاعات شامل مصاحبه نیمه ساختاریافته بوده که محقق از طریق آن برای شناسایی آسیب‌ها و مشکلات دوره پیش از دبستان به جمع‌آوری اطلاعات از مربیان و مدیران اقدام نموده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که مهم‌ترین آسیب‌های موجود دوره پیش از دبستان، مربوط به مدیریت کلان پیش از دبستان، برنامه درسی دوره پیش از دبستان، نیروی انسانی پیش از دبستان، وضعیت حقوقی پیش از دبستان و آسیب‌های مربوط به محیط خانواده و والدین بوده است که هر کدام از این آسیب‌های کلان خود نیز به زیر مقوله‌هایی تقسیم شده‌اند که در ادامه به آن پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: آسیب‌شناسی؛ آموزش؛ برنامه درسی؛ دوره پیش از دبستان؛ ایران

۱. این مقاله از رساله دکتری با عنوان "طراحی و اعتباربخشی برنامه درسی دوره پیش از دبستان" در دانشگاه خوارزمی تهران استخراج شده است.

۲. این پژوهش مورد حمایت پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش کشور است.

۳. دانشجوی دکتری رشته مطالعات برنامه درسی دانشگاه خوارزمی تهران (نویسنده مسؤل)

salmanakhash@yahoo.com

۴. استادیار رشته مطالعات برنامه درسی دانشگاه خوارزمی تهران

۵. استادیار رشته مطالعات برنامه درسی دانشگاه خوارزمی تهران

۶. دانشیار رشته مطالعات برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان

مقدمه

آسیب شناسی^۱ به معنی تشخیص علل آسیب های وارد شده بر سیستمی مشخص مورد مطالعه است. تمام مطالعاتی که در جهت آشکارسازی عیوب و عوامل آسیب زای سیستم خاصی قدم بردارند، در حیطه علم آسیب شناسی قرار دارند. (پیدایی، ۱۳۹۱).

آسیب شناسی بر پایه اطلاعات جهت تجزیه و تحلیل و شناخت دقیق تر ساختار، تعاملات، رویه عمل ها و روش ها، سبک های مدیریتی و سایر عناصر سیستم چاره جو، لازم و ضروری است. به عبارت دیگر آسیب شناسی فرایند نظام مند از جمع آوری داده ها به منظور تعامل اثربخش و سودمند در راستای حل مشکلات، چالش ها، فشارها و محدودیت های محیطی در سازمان است (مانزینی^۲، ۲۰۰۶).

یکی از عواملی که به طور مستقیم بر سطح سواد مردم یک جامعه اثر می گذارد کیفیت آموزش و برنامه درسی در نظام آموزشی هر کشور به ویژه آموزش دوره پیش از دبستان و دبستان است (بدریان و کیامنش، ۱۳۸۷). براساس اعلام سازمان یونسکو و یونسف، تجربیات نظام های آموزشی حاکی از آن است که در کشورهای دارای سیستم آموزشی متمرکز که در آن تصمیمات در سطوح بالا به صورت یکنواخت طراحی می شوند و با کندی و با تاخیر به سطوح پایین منتقل می شوند معمولاً منجر به بهبود فرآیند آموزش و یادگیری نمی شوند (پرداختچی، حجازی، شاه پسند، ۱۳۸۸).

کودکی اولین و مهم ترین دوره زندگی آدمی و دوره ای شاخص برای توسعه مهارت های بنیادی و حرکتی است (مفیدی، ۱۳۹۳). در این دوره کودک یک نقش فعال در ساختار یادگیری و فهمیدن دارد و دانشی که در این دوران به دست می آورد بسیار مهم و تعیین کننده است (کروگ^۳، ۲۰۱۰). با توجه به اینکه مقدار قابل توجهی از یادگیری در سنین پایین اتفاق می افتد (هیتز^۴، ۲۰۰۵)، آموزش صحیح و مؤثر در این دوره باعث موفقیت در دوره های بعد خواهد شد (روسکوس^۵، ۲۰۰۹). در این دوره کودک یک نقش فعال در ساختار یادگیری و فهمیدن دارد و دانشی که در این دوران به دست می آورد، بسیار مهم و

1. Pathology
2. Manzini
3. krgoh
4. Hitz
5. Roskos

تعیین‌کننده است، هنگامی که کودکان مدرسه را شروع می‌کنند، مشتاق‌اند تا چیزهای جدیدی بیاموزند؛ و اگر آمادگی‌های لازم برای ورود به این حرکت در کودک ایجاد شود، حتماً ضمانت برای کسب موفقیت‌های آینده او نیز فراهم خواهد شد (برخوردار و جمشیدیان، ۱۳۸۷).

کوشش‌ها و تحقیقات فراوان دانشمندان معروفی مانند روسو^۱، پستالوزی^۲، مونته‌سوری^۳، دیویی^۴، پیازه^۵ و فروبل^۶ و الگوهای آموزشی رجیو امیلیا^۷، بانک استریت^۸، والدروف^۹، اسکوپ^{۱۰} نیز مؤید این مطلب است که تجارب سال‌های اولیه هر کودک در چگونگی تشکیل شخصیت و کمال‌نهایی وی بی‌نهایت تأثیرگذار است.

امروزه به دلایلی گوناگون، جایگاه آموزش و پرورش پیش‌دبستان در حال ارتقاء است. نتایج پژوهش‌ها یکی از مهم‌ترین آن دلایل است (بریدکمپ^{۱۱}، ۲۰۱۴، ص ۵). در تبیین اهمیت و ضرورت آموزش و پرورش پیش‌دبستان، مطالعات (دانکن و مگنسن^{۱۲}، ۲۰۱۳؛ ژای، ریور و جانس^{۱۳}؛ ۲۰۱۲؛ کامیلی، وارگاس، ریانو بارت^{۱۴}، ۲۰۱۰؛ بارت، ۲۰۰۸؛ ایوس^{۱۵}، لیب، مایفیلد، میلر و پیناکسی^{۱۶}، ۲۰۰۴؛ رامی، کمبل، برجینال، اسکینر، گاردنر^{۱۷} و رامی، ۲۰۰۰) به خوبی نشان می‌دهند که آموزش و پرورش پیش‌دبستان می‌تواند یادگیری و تحول^{۱۸} کودکان را بهبود بخشد.

-
1. Rousseau
  2. Pestalozzi
  3. Montessori
  4. Dewey
  5. Piaget
  6. Froebe
  7. Reggio Emilia
  8. Bank Stree
  9. Waldorf
  10. scope
  11. Bredekamp, S.
  12. Duncan, G. J. & Magnuson, K.
  13. Zhai, F., Raver ,C. & Jones, m. m
  14. Camilli, G. & Vargas, S., Ryan, S. & Barnett, W. S.
  15. Aos, S.
  16. Lieb, R., Mayfield, J., Miller, M. & Pennucci, A.
  17. Ramey, C.T., Campbell, F.A., Burchinal, M., Skinner, M. L. & Gardner, D.M.
  18. development

این مطالعات اهمیت دوران اولیه کودکی را از دو جنبه نشان دادند. یکی حساسیت و سهولت اثرپذیری کودکان از محیط‌های آموزشی هست و دیگری دوام و عمق یادگیری آن‌ها در این دوران است؛ یعنی یادگیری اولیه زمینه مناسبی برای کسب تجارب بعدی کودکان فراهم می‌آورند و آنچه در سنین اولیه و پیش‌دبستانی آموخته می‌شود هم پایداری و دوام بیشتری دارد و هم تخریب و از بین بردن آن‌ها مشکل‌تر است (آموزش و پرورش دوره اولیه کودکی، ۲۰۱۳).

اکثر نتایج این مطالعات نشان‌دهنده پیوندهایی روشنی بین کیفیت برنامه سال‌های اولیه کودکی و موفقیت تحصیلی بعدی کودکان می‌باشند. آن‌ها همچنین پیامدهای اجتماعی مثبت و بلندمدت و همچنین فواید شناختی کوتاه‌مدتی را نشان می‌دهند (گل‌بک، ۲۰۰۱). در صدسال اخیر نظام آموزشی کشور ایران بارها دستخوش تغییر و تحول شده است. گاهی ساختار آن تغییر کرده و بعد از چند سال به همان ساختار پیشین بازگشته است. در این میان، دوره پیش‌دبستانی نیز از این تغییر و تحول مستثنا نبوده است. این بی‌ثباتی‌ها آسیب‌های زیادی به بدنه آموزش و پرورش پیش از دبستان وارد کرده است. ولی انتظار می‌رود با به رسمیت شناختن دوره پیش از دبستان و تأکید اسناد بالادستی بر این دوره توجه ویژه‌ای به آن گردد.

امروزه انتظارات جوامع مختلف از آثار مثبت و سازنده برنامه‌های پیش از دبستانی افزایش یافته است و از مریبان و برنامه ریزان و متصدیان این دوره انتظارات و توقعات متفاوتی وجود دارد. برنامه‌های دوره پیش از دبستانی باید با توجه به ویژگی و نیازهای کودکان تنظیم شود و محدوده مشخص و معینی داشته باشند. برنامه‌های دوره پیش از دبستانی باید کودک محور باشند و از نظر اصولی باید فرآیند محور باشند و دارای نظام رشد محور باشند، به همین دلیل، برنامه‌ها باید از طریق بازی و فعالیت انجام گیرد. تبادل نظر با اداره کنندگان، مجریان، مریبان و کارکنان در دوره پیش از دبستانی نشان می‌دهد که ابهامات و بدفهمی‌های بسیاری در برنامه‌ها، اهداف و روش‌شناسی این دوره از آموزش‌ها وجود دارد (مفیدی، ۱۳۹۰).

بنابراین متأسفانه در برنامه‌های مراکز پیش‌دبستانی وابسته به نظام آموزش و پرورش کشورمان آسیب‌های زیادی وجود دارد از جمله: برنامه‌های این دوره متناسب با ویژگی‌ها و نیازهای کودکان تنظیم نمی‌شود، برنامه‌ها بر اساس هدف مشخصی طراحی نمی‌شوند، از

نظم و پایداری همراه با انعطاف‌پذیری برخوردار نیستند، کودک محور نیستند و بر کودک تمرکز ندارند، متناسب با سطح توانایی‌های کودکان نیستند، به شیوه اصولی بازی در این مراکز توجه نمی‌شود، به استقلال و انتخاب‌های شخصی ارزش داده نمی‌شود، فعالیت‌های مختلف در برنامه‌ها بیشتر یکنواخت‌اند و تنوع لازم را ندارند و برنامه‌ها به‌کندی متناسب با پیشرفت دانش و مهارت‌ها تغییر می‌کنند و باید گفت نقش مربی در حیات تربیتی کودکان از مهم‌ترین عناصر یک برنامه مناسب و مطلوب است و کیفیت آموزش کودکان به وجود معلمان و مربیان کارآمد، مؤثر و آگاه بستگی تام دارد؛ که متأسفانه در زمینه استخدام نیروی انسانی برای این مراکز در کشور ما توجه کافی مبذول نمی‌شود و به تخصص مربیان برای این دوره اهمیت آن‌چنانی داده نمی‌شود (مفیدی، ۱۳۹۰).

برای اینکه مراکز پیش‌دبستانی بتوانند در انجام وظایف محوله موفق و مطلوب عمل نمایند لازم است که از لحاظ محیط فیزیکی و نیروی انسانی از وضعیت مناسبی برخوردار باشند. عمده‌ترین نیروی انسانی این مراکز را مربیان تشکیل می‌دهد. لازمه موفق عمل نمودن این افراد در این نکته نهفته شده است که آنان اولاً با اهداف دوره‌ی پیش‌دبستانی آشنایی داشته باشند. ثانیاً راه‌های رسیدن به اهداف را تجربه نموده باشند. ثالثاً با فن‌های اداره کلاس آماده باشند (ملکی، ۱۳۸۶).

به علت نبود سیستم جامع و استاندارد مطابق با آخرین راهبردهای آموزشی و فقدان کادری مجرب و آموزش‌دیده و آگاه به مسائل و معلومات روز باعث گردیده که اولین پله از پلکان آموزش و یادگیری در مرحله نخست دارای کاستی‌های فراوانی بوده و هرگز توانائی لازم برای ایجاد انگیزش، پرورش و خلاقیت برای نونهالان و فرزندانمان را مهیا نکند. نکته‌ای که در مربیان آموزشی و حتی والدین می‌توان مشاهده کرد این است که علیرغم پذیرفتن اینکه سال‌های اولیه زندگی کودک از اهمیت خاصی برخوردار است. هر یک با اتخاذ برنامه‌های نامربوط به نحوی از انجام وظیفه اصلی تربیتی شانه خالی می‌کنند و درباره‌ی رهایی از مرحله‌ی وابستگی فکری به مرحله استقلال قدمی بر نمی‌دارند (علوی، ۱۳۹۱).

در برنامه‌های مراکز پیش‌دبستانی به شادابی فضای بازی، رفاه مربیان، فرهنگ عمومی، طراحی مناسب محیط آموزشی تفاوت‌های فردی و شرایط فرهنگی بومی کودکان و به ویژگی‌های مراحل رشد و پرورش حواس گوناگون کودکان توجه کافی نمی‌شود، بازی و فعالیت‌های نشاط‌آور در اولویت نیستند، برنامه‌های دوره‌ی پیش‌دبستانی با اهداف دوره

ابتدایی هماهنگ و همسو نیستند، نظارت بر مراکز پیش دبستانی ضعیف است، توزیع جنسیت در کارکنان آموزشی مراکز پیش دبستانی مناسب نیست، فضای فیزیکی مراکز پیش دبستانی عمدتاً مناسب کارآموزی نیست، تنها تعداد محدودی از کودکان پیش از دبستان می توانند از خدمات آموزش های پیش از دبستانی استفاده نمایند، در اغلب موارد مکان هایی برای تحصیل کودکان پیش دبستانی احداث نگردیده اند و در غالب موارد، این اماکن در مدرسه یا منزل مسکونی تشکیل می شوند، مواد آموزشی دوره پیش دبستانی کاملاً به روز نیستند، تفاوت های فرهنگی و زبانی در دوره پیش دبستانی مورد توجه قرار نمی گیرند (زارع، قشونی، ۱۳۸۶).

کمبود نیروی انسانی و نبود مجوز استخدام نیروی متخصص، به رسمیت شناخته نشدن مربیان پیش دبستانی از سوی آموزش و پرورش و سردرگمی خانواده ها از آموزش های مراکز مختلف از جمله مشکلات دوره پیش از دبستان است. طبق قانون ایران، وزارت آموزش و پرورش مسئول و متولی دوره پیش دبستانی است. در کنار آن مراکز مختلفی همچون سازمان بهزیستی، شهرداری ها، وزارت ارشاد، کانون پرورش فکری، بسیج و سایر موسسه ها نیز در این امر مشارکت دارند. که این ناهماهنگی و بهم ریختگی که در حال حاضر وجود دارد حاصل نبود مدیریت یکپارچه دوره پیش دبستانی است و باعث هدر رفتن انرژی ها می شود. حاصل این پراکندگی ها به ویژه در بحث برنامه درسی این مراکز این است که کودکان هر کدام محتوایی مجزا می آموزند و زمانی که به کلاس اول می روند افرادی بامهارت های شناختی، نگرش ها و توانایی های مختلف اند که معلم را با مشکل مواجه می کنند؛ زیرا که بعضی از این کودکان خواندن و نوشتن آموخته اند، بعضی زبان انگلیسی و عربی می دانند و هر کدام با روش متفاوتی آموخته اند که با اهداف و روش های دوره ابتدایی همخوانی ندارد و معلم قادر به هماهنگی آنان نیست (فضلی، ۱۳۹۳).

در ایران دوره پیش دبستان به دوره دوساله رسمی و غیراجباری اطلاق می شود که کودکان گروه سنی ۵ و ۶ سال را تحت پوشش برنامه های آموزشی و تربیتی قرار می دهد (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۴۶). همچنین در اکثر کشورهای پیشرفته از جمله آمریکا،

کانادا، انگلیس^۱، ژاپن، فنلاند^۲، سوئد، آلمان^۳، بلژیک^۴، هلند و دیگر کشورها با وضع قوانین و مقررات لازم به حقوق آنان پاسخ می‌دهند (ریگا و شاپ^۵، ۲۰۰۸). به طبع آن در ایران نیز با توجه به تأکید اسناد بالادستی (سند چشم‌انداز، نقشه جامع علمی، برنامه پنجم توسعه، سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی) و به منظور آغاز یک حرکت جدی و منسجم جهت تهیه برنامه آموزشی- تربیتی نظام‌مند، سازمان‌یافته، جامع، هماهنگ و هدف‌دار، متناسب با فرهنگ و روحیه حاکم بر جامعه برای آموزش و تربیت مقطع پیش‌دبستانی گام‌های اساسی باید برداشته شود.

پیشینه پژوهش: پژوهش‌های مختلفی در مورد آسیب‌شناسی مراکز پیش‌دبستانی در داخل و خارج از کشور انجام گرفته است. شفق^(۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان آسیب‌شناسی روش‌های شناسایی و پرورش خلاقیت در کودکان مقطع پیش‌دبستان و دبستان در ایران به این نتیجه رسید که روش‌های کشف و خلاقیت در ایران با معیارها و استانداردهای جهانی آن فاصله دارد و همچنین این روش‌ها به صورت ناکارآمد و ناقص اجرا می‌گردد. نتایج پژوهش مجیدی کجوری^(۱۳۹۳) با عنوان آسیب‌شناسی آموزش هنر کودکان پیش‌دبستانی به این نتیجه رسید که مهم‌ترین مشکلات در حوزه پیش از دبستان مربوط به فضا و نحوه آموزش و تدریس بوده است.

نتایج پژوهش کریم زاده^(۱۳۹۳) حاکی از آن بود که برنامه‌های مراکز پیش‌دبستانی دارای آسیب‌های است از جمله: عدم توجه به پرورش روحیه اعتماد به نفس، عدم فرصت به کودکان برای حل مسائل مختلف. مناسب نبودن محتوا با سن کودکان، عدم تدریس محتوا به صورت عملی، عدم مطابقت بین محتوا و اهداف، عدم به کارگیری روش‌های فعال، عدم داشتن برنامه زمانی مناسب والدین برای کودکان در خانه، عدم اجرای فعالیت‌ها بر اساس جدول زمانی مشخص و عدم استاندارد بودن ساختمان‌های مراکز پیش‌دبستانی بوده است.

عباسی و امامی^(۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان مهندسی مجدد مهدهای کودک حلقه مفقوده در چرخه توسعه منابع انسانی کشور به این نتیجه دست یافتند که اگر مهدهای کودک به مکان‌هایی جز «محل نگهداری» کودکان تبدیل شوند و به وظیفه اصلی خود که

1. England
2. Finland
3. Germany
4. Belgium
5. Riga and Shop

جامعه‌پذیری و تربیت صحیح کودکان و نه صرف نگهداری از آنان، بدل شوند، نسل کارآمد و شایسته‌ای را تحویل جامعه خواهند داد.

نتایج پژوهش پوشنه، خسروی و پور علی (۱۳۹۱) بیانگر آن است که تعامل مربیان با کودکان در مراکز پیش‌دبستانی کیفیت لازم را ندارند.

پژوهش زارع و قشونی (۱۳۸۶) که باهدف بررسی کمی و کیفی فعالیت‌های مراکز آموزشی پیش از دبستان انجام شده است، نشان داد که تفاوت زیادی از لحاظ برنامه درسی و عناصر بین مراکز آموزشی پیش از دبستان سازمان بهزیستی و آموزش و پرورش وجود دارد. میدانی پور (۱۳۸۰) در بررسی وضعیت موجود مراکز پیش‌دبستانی به این نتیجه رسیده است که در اکثر این مراکز، مربیان به روش تدریس سخنرانی متکی بوده‌اند، از لحاظ وسایل و امکانات آموزشی، درصد کمی از این مراکز به این وسایل مجهز بوده‌اند، اکثر مربیان و مدیران دارای دوره مهارت آموزی و آموزشی خاصی را نگذرانده‌اند.

در پژوهش‌های خارجی نیز بلیک لوک^۱ (۲۰۱۰)، در پژوهش خود به این نتیجه دست یافت که: مهارت‌زبانی از نیازهای ضروری کودکان پیش‌دبستانی برای رشد و پیشرفت مهارت‌های شناختی و یادگیری است و نیز مهارت‌های زبانی برای رفتار متقابل اجتماعی و ارتباط اجتماعی امری حیاتی محسوب می‌شود.

مطالعات بوال و کسیدی^۲ (۲۰۰۱) حاکی از آن است که مربیان در کلاس‌های باکیفیت بالا دارای مدرک دانشگاهی مرتبط هستند و رفتارهای مثبت بیشتری همچون حساسیت و توجه به کودکان از خود نشان داده‌اند و واکنش‌های منفی کمتری چون تنبیه و تندخویی در رفتار آن‌ها وجود دارد. احتمالاً نداشتن مدرک دانشگاهی مرتبط می‌تواند یکی از دلایل تعامل پایین مربیان با کودکان باشد (مولایی تاجکوه، ۱۳۸۲).

شریدان^۳ (۲۰۰۱)، در پژوهشی که درباره کیفیت آموزشی مراکز پیش‌دبستانی انجام داده است، سعی نمود توصیفی از کیفیت در ابعاد آموزشی ارائه کرده و تلاش شد مشخصه‌ی یک واحد پیش‌دبستانی باکیفیت بالا شناسایی شود.

اکثر این پژوهش‌ها چه در داخل و خارج اگرچه سعی داشتند در شناسایی مشکلات و آسیب‌های دوره و مراکز پیش از دبستان قدم‌هایی بردارند و تا حدودی نیز موفق بوده‌اند،

1. Blaik lock

2. Boal et Cassidy

3. Sheridan

منتها این پژوهش‌ها اکثراً به بعد خاصی مثل برنامه درسی و عناصر آن شامل فضا، مربی، اهداف، محتوا توجه داشته‌اند. و خلأ پژوهشی در کشور ما که به همه مشکلات و آسیب‌های دوره پیش از دبستان از تمامی جوانب پردازد، کاملاً محسوس است. شناخت آسیب‌های پیش روی دوره پیش از دبستان و بررسی منشا این آسیب‌ها کمک می‌کند تا در جهت رفع آنها کار مفید تری انجام شود، و از برخوردهای سطحی با آنها پرهیز کرد. در ارتباط با این آسیب‌ها مشاهده می‌شود که متخصصان و وکسانی که با امر آموزش پیش دبستانی سروکار دارند در صحبت‌های خود مطالبی را مطرح می‌کنند که این مطالب در هیچ نوشته‌ای وجود ندارد و به آن‌ها توجهی نمی‌شود. این امر ضرورت دقیق این نظریات را برای بدست آوردن مجموعه‌ای از آسیب‌ها را مشخص می‌کند.

از این‌رو هدف پژوهش حاضر این است که با شناسایی آسیب‌ها و مشکلات آموزشی و برنامه درسی دوره پیش از دبستان در ایران، راهکارهایی در جهت غنی‌تر شدن این دوره ارائه دهد. لازم به ذکر است که این پژوهش از اولویت‌های پژوهشگاه مطالعات وزارت آموزش و پرورش بوده است.

پرسش اصلی پژوهش

۱. آسیب‌های وضعیت فعلی آموزش پیش از دبستان کشور ایران کدام‌اند؟

پرسش‌های ویژه

۱. آسیب‌های مربوط به مدیریت کلان دوره پیش از دبستان کدام‌اند؟
۲. آسیب‌های مربوط به برنامه درسی دوره پیش از دبستان کدام‌اند؟
۳. آسیب‌های مربوط به نیروی انسانی دوره پیش از دبستان کدام‌اند؟
۴. آسیب‌های مربوط به وضعیت حقوقی دوره پیش از دبستان کدام‌اند؟
۵. آسیب‌های مربوط به محیط خانواده و والدین در دوره پیش از دبستان کدام‌اند؟

روش

پژوهش حاضر به لحاظ دسته‌بندی کلی روش‌های پژوهش مبتنی بر رویکرد کیفی^۱ و به روش پدیدارنگاری^۲، بوده است. پدیدارنگاری روشی پژوهشی است که اساس کار خود را بر همین تجارب متفاوت افراد از یک پدیده قرار می‌دهد و سعی در ارائه توصیفی عمیق

---

1. qualitative approach
2. phenomenography

از یک پدیده معین نزد گروه خاصی از افراد دارد (دانایی فرد و کاظمی، ۱۳۸۸: ۱۲۱). پدیدار نگاری، اساساً مطالعه تجربه زیسته یا جهان زندگی است (ون منن^۱، ۱۹۹۰). اولین پیش فرض مطالعات پدیدار نگاری این است که افراد متفاوت یک پدیده معین را به شیوه‌های یکسان تجربه نخواهند کرد، بلکه در این باره طیفی از شیوه‌هایی وجود خواهد داشت که افراد متفاوت یک پدیده را درک کرده یا تجربه می‌نمایند (مرتون^۲، ۱۹۹۴). پدیدار نگاری به جهان، آن‌چنان‌که به وسیله یک فرد زیسته می‌شود، نه جهان یا واقعیتی که چیزی جدای از انسان باشد، توجه دارد (وال و همکاران^۳، ۱۹۸۹). هدف در انتخاب مشارکت‌کننده در تحقیقات پدیدار نگاری، انتخاب مشارکت‌کنندگانی است که تجربه زیسته‌ای دارند که مورد توجه این مطالعه خاص است و این مشارکت‌کنندگان مایل‌اند درباره تجارب خود صحبت کنند، ضمناً این مشارکت‌کنندگان باید تا آنجا که ممکن است با یکدیگر متفاوت باشند تا امکان دستیابی به روایت‌های غنی و منحصر به فرد درباره یک تجربه خاص فراهم آید (ساندولسکی^۴، ۱۹۸۶). بدین ترتیب که برای پاسخ به پرسش پژوهش محقق برای اطلاع از آسیب‌های وضع موجود دوره پیش دبستان با مراجع به مراکز پیش دبستانی و مصاحبه با مربیان، مدیران و اولیا کودکان به آسیب‌شناسی وضعیت موجود ساختار و آموزش پیش از دبستان پرداخته شده است.

جامعه، نمونه و حجم نمونه پژوهش: جامعه هدف این پژوهش مراکز پیش دبستانی ۳ استان استان‌های تهران، البرز و کهگیلویه و بویراحمد است که ۱۵ مرکز پیش دبستانی به روش نمونه‌گیری هدفمند^۵ به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند.

ابزار و روش جمع‌آوری پژوهش: در مرحله آسیب‌شناسی برای اطلاع از آسیب‌های موجود از منظر مربیان، مدیران از مصاحبه «نیمه ساختاریافته»^۶ استفاده شده است. برای اعتبار ابزار پژوهشگر با صرف زمان کافی، تایید فرایند پژوهش توسط پنج متخصص، استفاده از دو کدگذار برای کدگذاری چند نمونه مصاحبه جهت کسب اطمینان از یکسانی دیدگاه کدگذاران، استفاده از پرسش‌های عینی میزان موثق بودن داده‌های پژوهش را به حد قابل

-
1. Van Manen
  2. Merton
  3. Valle R, King M, Haling S.
  4. Sandelowski, M
  5. purposive sampling
  6. semi-structured

قبولی افزایش داده است. پژوهشگر برای جمع‌آوری اطلاعات از مربیان و مدیران پیش‌دبستانی قبل از انجام مصاحبه‌ها در مورد اهمیت و هدف از انجام پژوهش به شرکت‌کنندگان توضیح داده شده و پس از جلب اطمینان و اعتماد آنان در محرمانه بودن مصاحبه و آزاد بودن برای خروج از مطالعه در هر زمان و رعایت نکات اخلاقی، مصاحبه در محیطی آرام و خصوصی و با سؤالات نیمه‌باز انجام شد و به وسیله دستگاه صوت ضبط گردید، سپس مطالب ضبط شده، به دقت شنیده شده و به نگارش درآمد. با هر کدام از افراد شرکت‌کننده تنها یک بار مصاحبه انجام گرفت و مدت زمان انجام مصاحبه ۴۵-۶۰ دقیقه بوده است.

یافته‌ها

جدول ۱. توزیع فراوانی مقطع تحصیلی، سابقه تدریس، جنسیت، رشته تحصیلی اطلاع‌رسانان

مقطع تحصیلی		سابقه تدریس		جنسیت		رشته تحصیلی	
مقطع	فراوانی	سابقه کار	فراوانی	جنس	فراوانی	رشته	فراوانی
دیپلم	۱	۱ تا ۵ سال	۴	زن	۱۵	علوم تربیتی	۳
کاردانی	۳	۶ تا ۱۰	۶	مرد	۰	روانشناسی	۳
کارشناسی	۱۰	۱۱ تا ۱۵	۶			سایر رشته‌ها	۹
کارشناسی ارشد	۱	۱۶ به بالا	۲				
دکتر	-	-	-				
کل	۱۵		۱۵		۱۵		۱۵

پرسش اصلی پژوهش: آسیب‌های وضعیت فعلی آموزش پیش از دبستان کشور ایران کدام‌اند؟

جدول ۲. آسیب‌های کلی دوره پیش از دبستان.

مقوله‌های اصلی
۱- آسیب‌های مربوط به مدیریت کلان در دوره پیش از دبستان
۱- ۲- آسیب‌های مربوط به برنامه درسی در دوره پیش از دبستان
۳- آسیب‌های مربوط به نیروی انسانی در دوره پیش از دبستان

۴- آسیب‌های مربوط به وضعیت حقوقی در دوره پیش از دبستان

۵- آسیب‌های مربوط به محیط خانواده و والدین در دوره پیش از دبستان

پس از بررسی و مصاحبه با مدیران و مربیان ۱۵ مرکز پیش‌دبستانی از ۳ استان تهران، البرز و کهگیلویه و بویر احمد و سپس کدگذاری مطالب ضبط‌شده ۵ آسیب کلی استخراج و ارائه شده است که در پرسش‌های ویژه به آن‌ها پرداخته شده است.

پرسش ویژه اول: آسیب‌های مربوط به مدیریت کلان دوره پیش از دبستان کدام‌اند؟

جدول ۳. آسیب‌های مربوط به مدیریت کلان دوره پیش از دبستان.

مقوله اصلی	زیر مقوله‌ها
	۱- یکپارچه نبودن مدیریت و مشخص نبودن متولی اصلی در حوزه اجرا و نظارت و واگذاری این دوره به ارگان‌های مختلف.
مدیریت کلان	۲- فقدان سازوکار لازم برای تحقق اجباری نمودن دوره پیش از دبستان.
	۳- نظارت بر مراکز پیش‌دبستانی‌ها برای حداقل‌ها و کمیت نه حداکثرها و کیفیت.
	۴- مشخص نبودن سن خاص این دوره از سوی نهادهای متولی

۱- یکپارچه نبودن مدیریت و واگذاری این دوره به ارگان‌های مختلف (آموزش و پرورش، بهزیستی، کانون پرورش فکری کودکان، شهرداری، وزارت ارشاد، سپاه: بر اساس کدگذاری اطلاع‌رسان‌های شماره ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰ در مورد یکپارچه نبودن مدیریت و چند متولی بودن این دوره اظهار نظر نموده‌اند: اطلاع‌رسان شماره ۸ معتقد بود که: یکی دیگر از مشکلات مدیریت دوره پیش از دبستان عدم متولی ثابت و مشخص است چون هر کدام از ارگان‌ها برای خود سازوکار و محتوای مشخصی دارند که کار را برای مربیان و اولیا سخت می‌کنند. اطلاع‌رسان شماره ۱۳ معتقد بود که: در بین دو متولی اصلی پیش‌دبستان یعنی بهزیستی و آموزش و پرورش بهتر است یکی از آن‌ها به‌عنوان متولی اصلی مشخص شود تا مربیان، مدیران و اولیا از سردرگمی بیرون می‌آید. اطلاع‌رسان شماره ۲ معتقد بود که: با توجه به تجربه ۱۴ ساله‌ای که دارم سازمان‌هایی مثل کانون پرورش فکری، شهرداری و اخیراً سپاه را اصلاً برای این کار مناسب نمی‌بینم چون که کودکان اصلاً قدرت مانور ندارند و همه برنامه‌های درسی این مراکز تحمیلی است.

۲- فقدان سازوکار لازم برای تحقق اجباری نمودن دوره پیش از دبستان: پس از مرحله کدگذاری و بررسی مصاحبه‌ها اطلاع‌رسان‌های شماره ۱۴، ۷، ۳، ۲ در این مورد به اظهار نظر پرداخته‌اند. اطلاع‌رسان شماره ۳ معتقد بود که: که به دلیل اهمیت این دوره حتماً راه‌حلی برای اجباری نمودن این دوره لحاظ شود. ایشان مثالی زدند از کودکانی که این دوره را نگذرانده‌اند و در کلاس اول ابتدایی حتی در گرفتن مداد نیز مشکل دارند. اطلاع‌رسان شماره ۷ و ۱۴ معتقد بودند که: رسمی نبودن دوره پیش از دبستان باعث کم‌توجهی والدین به آن می‌شود و همچنین اجباری بودن این دوره باعث استفاده همه کودکان و عدالت آموزشی می‌شود.

اطلاع‌رسان شماره ۸ معتقد بود که: اجباری و اختیاری بودن یکی از معضلات در دوره پیش‌دبستانی است بچه‌هایی که وارد پیش‌دبستانی شده‌اند مهارت‌هایی را آموزش می‌بینند و مانند دست‌ورزی آمادگی ذهنی و مفاهیم را آموزش می‌بینند و در کلاس اول ابتدایی از آمادگی مطلوبی برخوردارند؛ اما کودکانی که این دوره را نگذرانده‌اند از نظر دست‌ورزی و نوشتاری دچار مشکل می‌شوند، و بعضی از آن‌ها در گرفتن صحیح مداد ناتوان‌اند. اگر هزینه برای پیش‌دبستانی دریافت نشود حدوداً ۹۰ درصد بچه‌ها می‌توانند وارد این دوره شوند ولی متأسفانه بحث اختیاری بودن و هزینه بالا باعث شده است همه نتوانند از این دوره استفاده کنند.

۳- نظارت بر مراکز پیش‌دبستانی‌ها برای حداقل‌ها و کمیت نه برای حداکثرها و کیفیت: اطلاع‌رسان شماره ۲ معتقد بود که: در بعضی از مواقع نظارت‌هایی که از مهدکودک ما می‌شود بیشتر جنبه‌های کمی و حداقل‌های مربوط به فضا و کمیت را نگاه می‌کنند و به کیفیت آموزش توجهی ندارند. اطلاع‌رسان شماره ۱۲ معتقد بود که: وجود ارگان‌های مختلف در امر پیش از دبستان و پیش‌دبستانی‌های دولتی و خصوصی باعث از بین رفتن نظارت کافی و سردرگمی مجریان می‌شود.

۴- مشخص نبودن سن خاص این دوره از سوی نهادهای متولی: پس از کدگذاری اطلاع‌رسان‌های شماره ۱۳، ۸، ۲، ۱ در مورد سن ورود به اظهار نظر پرداخته‌اند: اطلاع‌رسان شماره ۲ معتقد بود که: به نظر من برای بچه‌های ۴ تا ۶ سال یک سازمان مخصوص وجود داشته باشد که به آن‌ها آموزش بدهد و صرفاً نباید یا آموزش باشد و یا مراقبت. چون بهزیستی حالت نگهداری دارد و آموزش و پرورش هم آموزش خاصی نمی‌دهد. اطلاع‌رسان شماره ۸

معتقد بود: سن ورود به مراکز پیش دبستانی به این صورت است که به دو دوره تقسیم می شود دوره اول ۱ تا ۴ سال و دوره دوم ۴ تا ۶ است، ولی بیشتر دوره دوم مورد توجه هست و به دوره اول به جز در مواردی توجه کافی نمی شود.

اطلاع رسان شماره ۱ معتقد بود که: در مورد سن ورود و تنشی که بین سازمان ها هست تجربه من این را ثابت کرد که کودکان می توانند از ۶ ماهگی به مراکز مهد کودک واگذار شود. من دو تا از بچه های خودم در چنین مراکزی بزرگ شدند. همچنین اطلاع رسان شماره ۱۳ یک سال قبل از دبستان را مؤثرترین سن برای ورود به پیش دبستانی دانست.

پرسش ویژه دوم: آسیب های مربوط به برنامه درسی دوره پیش از دبستان کدامند؟

جدول ۴. آسیب های مربوط به برنامه درسی دوره پیش از دبستان

مقوله اصلی	زیر مقوله ها
	۱- فقدان سند برنامه درسی ملی مستقل در دوره پیش از دبستانی
	۲- فاصله زیاد بین عناصر تدوین شده در راهنمای دوره پیش از دبستان با وضع موجود
برنامه درسی دوره پیش از دبستان	۳- عدم رعایت استانداردهای لازم از لحاظ عناصر برنامه درسی محتوا، فضا، تعداد نوآموزان، وسایل و امکانات، روش های یاددهی و یادگیری و ارزشیابی.
	۴- مشکلات کودکان دوزبانه پیش از دبستان
	۵- وجود مهدکودک های قرآنی و زبان انگلیسی

۱- فقدان سند برنامه درسی ملی مستقل در دوره پیش از دبستان: اطلاع رسان شماره ۹ معتقد بود که: از مشکلات مربوط به برنامه درسی پیش از دبستان فقدان برنامه درسی ملی مستقل این دوره کاملاً محسوس است و عدم وجود برنامه درسی مستقل باعث می شود که هر ارگان برای خود برنامه درسی خاصی ارائه کند که خود باعث دوگانگی می شود. اطلاع رسان شماره ۶ معتقد بود که: هر پیش دبستانی برای خودش برنامه درسی خاصی دارد و اکثراً فراتر رفته و با نوآموز همانند دانش آموز سال اول ابتدایی برخورد می شود. آموزش اجباری و تحمیل دروس در حد فراتر از پیش دبستانی است.

اطلاع رسان شماره ۷ معتقد بود که: اعمال سلیقه در این مقطع در قسمت برنامه درسی زیاد است و هر سال یک کتاب و محتوای خاصی پیشنهاد می شود.

۲- فاصله زیاد بین عناصر تدوین شده در راهنمای دوره پیش از دبستان با وضع موجود: اطلاع رسان شماره ۲ معتقد بود که: راهنمای برنامه درسی دوره پیش دبستانی که در اختیار ما قرار داده اند و طبق آن باید کارکنیم، اولاً بسیار آرمانی است و در همه استان ها قابل اجرا

نیست چون که امکانات سخت‌افزاری، فضا، مربی و. را نداریم و از طرفی از لحاظ اهداف و محتوا زیاد مناسب با سن بچه‌ها نیستند و ما به مریبان یادآوری می‌کنیم که انعطاف لازم را داشته باشند و بیشتر مبتنی بر بازی باشد.

۳- عدم رعایت استانداردهای لازم از لحاظ عناصر برنامه درسی، محتوا، فضا، تعداد نوآموزان، وسایل و امکانات، روش‌های یاددهی و یادگیری و ارزشیابی: پس از کدگذاری اطلاع‌رسان‌های شماره ۱۵، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۸، ۳، ۱ اظهار نظر نموده‌اند. در مورد محتوا اطلاع‌رسان شماره ۱ معتقد بود که: هر سازمانی که بانی مهد کودک و پیش‌دبستان هست نباید صرفاً بر محتوا تأکید کند. الآن در بعضی مراکز مفهوم ریاضی یاد می‌دهند، بعضی مهد کودک‌ها صرفاً زبان انگلیس یاد می‌دهند، مهد کودک‌های قرآنی صرفاً قرآن یاد می‌دهند؛ که این امر درست به نظر نمی‌رسد.

اطلاع‌رسان شماره ۳ معتقد است که: مشکل دیگر مربوط به محتوا و اهداف این دوره از سوی وزارت آموزش و پرورش هست که ایشان اعتقاد داشت حجم محتوا زیاد هست و قدرت خلاقیت و بازی را از کودکان می‌گیرد و ما مجبوریم طبق این برنامه پیش برویم. به‌عنوان مثال ایشان از پروژه‌ای به نام کره زمین نام برد که نزدیک به ۳ سال در این مراکز تدریس و مورد تأکید آموزش و پرورش هست و از نگاه این مربی اصلاً متناسب با سن این کودکان نیست و برای پایه‌های چهارم و پنجم مناسب‌تر است.

اطلاع‌رسان‌های شماره ۹ و ۱۳ نیز از متنوع بودن محتوا و اهداف این دوره در مراکز مختلف ابراز نگرانی کردند و معتقد بودند که چنین کاری باعث سردرگمی کودکان و والدین می‌شود.

اطلاع‌رسان شماره ۱۲ معتقد بود که: مراکز بیشتر سعی در یاد دادن خواندن و نوشتن می‌کنند که غلط است. نوآموز در پایه اول باید مهارت خواندن و نوشتن را تمرین کند. خواندن و نوشتن در این دوره یک آسیب هست به دو دلیل اول اینکه هنوز به سن خواندن و نوشتن نرسیدند و باعث از بین بردن خلاقیت در نوآموزان است. دوم اینکه محتوا و روش‌های تدریس متفاوت است و کودک در پایه اول دچار دوگانگی می‌شود.

بیش از نیمی از اطلاع‌رسانان بیشترین مشکل در بحث عناصر برنامه درسی را مربوط به فضا و امکانات دانسته‌اند. اطلاع‌رسان‌های شماره ۱۵، ۱۲، ۱۰، ۹، ۸ مهم‌ترین دلیل استقبال از مراکز خصوصی را امکانات و فضای بیشتر و همچنین تعداد کم نوآموزان می‌دانند و مراکز

خصوصی و غیردولتی را پیشنهاد داده‌اند و معتقد هستند که در مراکز دولتی تعداد نوآموزان حدوداً از ۲۵ تا ۳۵ متغیر است و امکانات محدودتری نیز وجود دارد. اطلاع‌رسان شماره ۱۰ معتقد بود که: در مراکز دولتی تعداد نوآموزان زیاد و به ۳۰ نفر می‌رسد و این وقت زیادی از مربی برای کنترل نظم می‌گیرد.

اطلاع‌رسان شماره ۱ معتقد بود که: چون رویکرد بیشتر بر بازی است باید فضا آن قدر وسیع و سرسبز باشد که کودکان در آن بازی کنند، گل و گیاه بکارند، سرما و گرما رو حس کنند نه اینکه در یک اتاق یا سالن فقط به صورت تئوری کار کنند؛ و باید امکانات مربوط به بازی برای کودکان مهیا شود که محیط برای آن‌ها جذاب باشد و احساس خستگی نکنند. اطلاع‌رسان شماره ۹ معتقد بود که: در این مرکز فضای آموزشی محدود است به این صورت که حدود ۲۵ و در بعضی موارد ۳۰ نفر نوآموز را در یک کلاس ۱۲ متری قرار می‌گیرند و از نظر تهویه و امکانات در سطح خیلی پایینی هستند و تنها تجهیزات کلاس‌ها یک تخته وایت برد و یک عدد کمد است.

اطلاع‌رسان شماره ۱۱ معتقد بود که: بیشترین مشکل ما محتوای عملی و کمبود شدید امکانات و فضا و مکان است که ما از حداقل‌ها نیز بی‌بهره‌ایم و ۹۰ درصد آموزش ما به صورت انتزاعی هست. ما چیزی به اسم بازدید از فضاها و مکان‌ها و طبیعت را نداریم.

اطلاع‌رسان‌های شماره ۱۳، ۱۰، ۸، معتقد بودند که پیش‌دستانی‌های که زیر نظر آموزش و پرورش هستند و اکثراً در نوبت‌های مخالف مدارس هستند به لحاظ فضا مناسب نیستند. بعضی اوقات فقط از یک کلاس می‌توانیم استفاده کنیم و از همان میزهایی که برای بچه‌های ابتدایی استفاده می‌شود ما هم استفاده می‌کنیم. چون گاهی نیاز هست چیدمان کلاس عوض شود، نیاز به فضای بزرگ برای بازی هست، میزها متناسب با سن کودکان نیست.

اطلاع‌رسان‌های شماره ۹ معتقد بود که: ارزشیابی بیشتر به صورت توصیفی و مبتنی بر جایزه و هدیه است و کمتر دیده می‌شود که مفهوم تشویق درونی را درک کنند.

۴- مشکلات کودکان دوزبانه پیش از دبستان: اطلاع‌رسان شماره ۹ معتقد بود که: در منطقه‌ای که این‌جانب تدریس می‌کنم کودکان دوزبانه آذری و افغانی دیده می‌شود و در تجربه‌ای که داشتم در یک کلاس ۳۰ نفره با زبان‌های مختلف وجود داشتند که وقت من فقط صرف ساکت کردن کودکان بود تا آموزش دادن. و به گفته همکارم خیلی از همین کودکان دوزبانه در ۲۰ روز اول ابتدایی از مدرسه گریزان بودند. به نظر من کودکان دوزبانه

باید توسط والدین به آمادگی کامل برسند چون معضل دیگر این است که در بعضی از این کلاس‌ها بچه‌های دوزبانه مورد تمسخر قرار می‌گیرند.

اطلاع‌رسان شماره ۱۳ معتقد است که: مبحث بچه‌های دوزبانه یکی دیگر از مشکلات هست؛ که در بعضی از این مهدها کودک‌ها، کودکان زبان‌های فارسی، آذری و عربی رو باهم یاد می‌گیرند که باعث چندگانگی می‌شود.

۵- مهد کودک‌های قرآنی و زبان انگلیسی: یکی دیگر از مشکلات و آسیب‌های دوره پیش از دبستان وجود مهد کودک‌های تک‌بعدی در زمینه آموزش قرآن و زبان انگلیسی است. اطلاع‌رسان شماره ۱۲ معتقد بود که: مثلاً در مهد کودک‌های قرآنی به دلیل تفاوت تلفظ حروف الفبای عربی و فارسی بچه‌ها را دچار مشکل می‌کنند و در پایه اول چند ما طول می‌کشد تا این دوگانگی حل شود.

اطلاع‌رسان شماره ۱۰ معتقد بود که: در مراکز خصوصی گاهی قرآن و زبان انگلیسی هم یاد داده می‌شود و از کودکان ۴ ساله خواسته می‌شود که چندین سوره یا واژه‌های لاتین را حفظ کنند در صورتی که این آموزش در این سن مناسب نیست چون کودک درک درستی ندارد و متأسفانه خانواده‌ها هم در این مورد مقصر هستند و تازه خیلی از آن‌ها افتخار می‌کنند. از این رو کار برای مراکز دولتی سخت می‌شود چون والدین مراکز را باهم مقایسه می‌کنند و انتظارات زیادی دارند در صورتی که مراکز خصوصی بیشتر هدفشان راضی نگه داشتن والدین و خانواده‌هاست.

پرسش ویژه سوم: آسیب‌های مربوط به نیروی انسانی و کادر دوره پیش‌دبستانی کدام‌اند؟

جدول ۵. آسیب‌های مربوط به نیروی انسانی

مقوله اصلی	زیر مقوله‌ها
	۱- کمبود نیروی انسانی متخصص و ماهر در زمینه پیش از دبستان
نیروی انسانی	۲- مرتبط نبودن مدرک تحصیلی مربیان و مدیران دوره پیش از دبستان
	۳- پایین بودن مدرک تحصیلی مربیان و مدیران دوره پیش از دبستان
	۴- عدم وجود یک سیستم گزینش برای استخدام مربیان در دوره پیش از دبستان

۱- کمبود نیروی انسانی متخصص و ماهر در زمینه پیش از دبستان: اطلاع‌رسان شماره ۱۰ معتقد بود که: یکی از بزرگ‌ترین مشکلاتی که در پیش‌دبستانی وجود دارد دخالت

آموزش و پرورش است که نیروی متخصص و برنامه‌ریز ندارد بلکه کودکان را به‌عنوان موش آزمایشگاهی در نظر می‌گیرد و هر سال یک برنامه روی آن‌ها اجرا می‌کند و بعد از مدتی متوجه اشتباه می‌شود و سپس آن برنامه رو حذف می‌کند. به‌عنوان مثال سال پیش آموزش و پرورش یک کتاب قران را معرفی کرد و امسال آن را حذف کرد. مهم‌ترین آسیب و مشکل کمبود نیروی انسانی کارآمد و متخصص در این حوزه در وزارت آموزش و پرورش است.

اطلاع‌رسان شماره ۴ معتقد بود که: تا جایی که اطلاع دارم رشته پیش دبستان در ایران در مقطع دکتری پذیرش ندارد و در مقطع کارشناسی ارشد هم محدود است. پس خیلی نباید انتظار داشته باشیم در این زمینه رشد داشته باشیم چون ما به تعداد استان‌هایمان در کشور متخصص در حوزه پیش از دبستان نداریم.

۲- مرتبط نبودن رشته تحصیلی مربیان و مدیران دوره پیش از دبستان: اطلاع‌رسان شماره ۱ معتقد بود که: قطعاً با مرتبط بودن رشته موافقم ولی مؤلفه‌ای دیگر چون علاقه و عشق به کار، سابقه کار نباید فراموش شود و نظریه و عمل باید باهم توأم باشند. اطلاع‌رسان شماره ۱ و ۱۴ معتقد بودند که یک مربی باید دارای یکی از رشته‌های پیش دبستانی، علوم تربیتی و روانشناسی باشد و علاوه بر آن دوره‌های کارورزی را باید گذرانده باشد.

اطلاع‌رسان شماره ۸ معتقد بود که: تعداد مربیان پیش دبستانی بسیار زیاد است زیرا به صورتی است که مربیان با داشتن هر رشته‌ای می‌توانند وارد این مقطع برای آموزش شوند. خیلی‌ها با رشته‌های نامرتبط مثل گرافیک، مهندسی، علوم پایه، و با داشتن روابط وارد می‌شوند و بعضی موقع مسئولین می‌گویند در این دوره نباید تخصصی کار کرد و مربیان نیاز به رشته و مقطع مرتبط ندارند.

اطلاع‌رسان شماره ۶ معتقد بود که: نداشتن سواد لازم و فقدان آموزش لازم مربیان برای ارتباط و آموزش به نوآموزان و نامرتبط بودن رشته تحصیلی آن‌ها و همچنین عدم آشنایی مربیان با ضرورت این دوره و نحوه برخورد ناصحیح با نوآموزان از مهم‌ترین مشکلات است.

۳- پایین بودن مدرک تحصیلی مربیان و مدیران دوره پیش از دبستان: اطلاع‌رسان شماره ۳ معتقد بود که: هرچه مقطع تحصیلی و تجربه مربی بیشتر باشد می‌تواند اثربخشی بیشتری داشته باشد.

اطلاع‌رسان شماره ۹ معتقد بود که: در مورد مدرک مربیان نیز مشکلاتی وجود دارد و به‌ندرت افرادی هستند که دارای مدرک تحصیلات تکمیلی و حتی لیسانس باشند؛ و در منطقه ما تعداد زیادی دانشجوی ترم ۲ و ۳ با رشته‌های غیر مرتبط مشغول به کار هستند. اطلاع‌رسان شماره ۳ اظهار داشته که: در مرکز ما ۳ نفر کار می‌کنند که هیچ کدام رشته هامون مرتبط نیست و همه فوق‌دیپلم یا لیسانس هستند کسی که فوق‌لیسانس داشته باشد با حقوق اندک ماهی ۴۰۰ هزار تومان راضی به کار نیست.

۴- عدم وجود یک سیستم گزینش برای استخدام مربیان در دوره پیش از دبستان: اطلاع‌رسان شماره ۴: از وضعیت استخدام و ضوابط و شرایط ایجاد مرکز پیش‌دبستانی گلایه کرد که اولاً ما هیچ امیدی به استخدام نداریم و ثانیاً برای اخذ مجوز شرط سنی ۳۰ سال گذاشتند در صورتی که بنده الآن در سن ۲۶ سالگی سراسر انگیزه هستم ولی متأسفانه این قوانین ما را محدود می‌کند.

اطلاع‌رسان شماره ۱۳: عدم وجود یک سیستم مشخص برای گزینش و تربیت مربیان را اولین مشکل دانست.

اطلاع‌رسان شماره ۹ معتقد بود که: در قسمت گزینش سازوکار خاصی وجود ندارد و تجربه‌ای که خود من داشتم مهم‌ترین مؤلفه برای مسئولین بحث حجاب و عدم سوء پیشینه بود؛ و درباره مدرک، مقطع و سابقه تدریس و اینکه آیا درباره کار با کودکان اطلاعات یا علاقه‌ای هست و آیا با روش‌های تدریس و مبانی روان‌شناختی آشنایی دارند سؤال و پیگیری صورت نمی‌گیرد.

پرسش ویژه چهارم: آسیب‌های مربوط به وضعیت حقوقی دوره پیش از دبستان کدام‌اند؟

جدول ۶. آسیب‌های مربوط به وضعیت حقوقی

مقوله اصلی	زیر مقوله‌ها
	۱- عدم سرمایه‌گذاری کافی نظام تعلیم و تربیت در حوزه پیش از دبستان
	۲- نگاه مالی به مراکز پیش از دبستان از سوی بعضی ارگان‌ها و افراد سودجو
وضعیت حقوقی	۳- حقوق و دستمزد پایین مربیان و نیروی‌های خدمات پیش‌دبستانی و نبود انگیزه کافی برای آنها
	۴- مسائل مربوط به بحث بیمه مربیان

۱- عدم سرمایه گذاری کافی نظام تعلیم و تربیت در حوزه پیش از دبستان: اطلاع رسان شماره ۹ معتقد بود که: در حوزه پیش دبستانی از طرف نظام تعلیم و تربیت حداقل سرمایه گذاری صورت می گیرد و اصلاً دیدگاه سرمایه ای به آن ندارند بلکه نگاهی مصرفی دارند.

اطلاع رسان شماره ۱۰ و ۱۴ نیز از عدم سرمایه گذاری توسط آموزش و پرورش در بخش پیش دبستانی گلایه کردند و آن را باعث نا عدالتی در آموزش دانسته اند.

۲- نگاه مالی به مراکز پیش از دبستان از سوی بعضی ارگانها و افراد سودجو: اطلاع رسان شماره ۲ معتقد بود که: یک مشکل اساسی دیگر نوع نگاه به پیش دبستانی هست. بدون اینکه عشق و علاقه ای در کار باشد بعضی از موسسه ها فقط نگاه مالی به این قضیه دارند. به عنوان مثال از یک موسسه ای به ما زنگ زدند بدون اینکه مهد کودک من را ببینند مریان را ببیند فضا و کار ما را ببیند گفتند ۳ میلیون تومان بدهید تا به شما تندیس بدهیم و اولیا هم می آیند و می پرسند شما چرا تندیس ندارید، و این یک مشکل اساسی است.

اطلاع رسان شماره ۱۵ معتقد بود: که بعضی از مراکز خصوصی بدون توجه به توانایی های کودک و علاقه به کار صرفاً به خاطر پول اقدام به راه اندازی این مراکز می کنند و هدف آنها هم راضی کردن والدین در مناطق ثروتمند شهر است و گاهی این آموزشها باعث دوگانگی در شخصیت کودکان می شود و انتظارات والدین ضعیف تر را از مراکز دیگر بالا می برد.

۳- حقوق و دستمزد پایین مریان پیش دبستانی و نبود انگیزه کافی برای آنها: در مورد حقوق و درآمد تقریباً تمامی اطلاع رسانان اظهار نظر کرده اند و از این مورد به شدت اظهار نگرانی نموده اند. اطلاع رسان شماره ۱ معتقد بود که: من منتظر این سؤال بودم و ریشه اصلی مشکلات را مربوط به این مورد میدانم و میگویم، مدیر و مربی باید امنیت روانی و شغلی داشته باشند، دولت باید یارانه ای به مدیریت پرداخت کند که با خیال راحت بتواند کار کند، من به عنوان مدیر تو چند ماه پشت سر هم ضرر کردم در صورتی که باید به مربی پول بدهم، علاوه بر مربی و مدیر خدمه های پیش دبستانی مورد فراموشی هستند در صورتی که باید از حقوق خوبی برخوردار باشند.

اطلاع رسان شماره ۴ معتقد بود که: حقوق کم مریان در حدود ۳۳۰ هزار تومان است و ما فقط به خاطر اینکه بچه ها رو دوست داریم و وابسته به آموزش و پرورش هست ادامه

می‌دهیم و گرنه در فروشگاه هم بخواهیم کارکنیم درآمد مالی ما بیشتر است. پاداش‌ها و هدایایی که به آموزش و پرورش و مدیریت و. می‌دهند شامل مریبان نمی‌شود در صورتی که زحمت اصلی بر دوش ما هست. آموزش و پرورش ۱۴ روز عید را از حقوق اندک ما کم می‌کند و حتی اگر یک روزه خاطر برف تعطیل باشیم آن یک روز نیز کم می‌شود و ادامه داد که چه اشکال دارد که ۳ ماه تابستان نیز برای ما حقوق در نظر گرفته شود.

اطلاع‌رسان شماره ۵ اظهار داشته که: اینکه مریبان پیش دبستان حقوق پایی دارند دیگر بحث تکراری است و برای من جای سؤال دارد که چرا با وجودی که همه این وضعیت را می‌دانند ولی هیچ فکری برای این قشر زحمت کش که مخاطبان بسیار حساسی دارند نمی‌کنند و چاره‌ای نمی‌اندیشند.

اطلاع‌رسان شماره ۱۳ اظهار داشته که: وضعیت حقوقی مریبان این نه فقط حرف من بلکه حرف همه مریبان است زیرا نسبت به مقاطع بالاتر بیشترین زحمت را می‌کشند. چون نوآموز هیچ گونه شناختی از آموزش و مدرسه و مهد ندارد و این وظیفه مربی را سنگین می‌کند و با حقوق ناچیز ۳۷۰ هزار تومان کار می‌کند و تازه بیمه از همین مقدار اندک کم می‌شود؛ و این نکته را متذکر می‌شوم که به تعداد نوآموزان حقوق پرداخت می‌شود به عنوان مثال ازای ۲۰ نفر نوآموز ۳۲۰ هزار تومان پرداخت می‌شود و اگر یک نفر اضافه شود به ازای آن ۲۰ هزار تومان اضافه می‌شود و به هر دلیل هر کودکی در طول سال ترک تحصیل کند از حقوق مربی کم می‌شود. آیا این واقعاً عدالت است؟

۴- مسائل مربوط به بحث بیمه مریبان: بحث بیمه مریبان هم نکته‌ای بود که اکثر اطلاع‌رسانان به آن اشاره کرده‌اند. اطلاع‌رسان شماره ۱ معتقد بود که: مدیران به خاطر اینکه بیمه مریبان را پرداخت نکنند هر چند وقت یک بار آن‌ها را عوض می‌کنند که در این بین هم مربی، هم والدین و هم کودک ضرر می‌کنند و مریبان انگیزه و امنیت شغلی ندارند.

اطلاع‌رسان شماره ۴ و ۹ اظهار داشته‌اند: ما به مدت این چند سالی که در این مراکز کار می‌کنیم ولی هر موقع برای گرفتن گواهی فعالیت مراجعه می‌کنیم به ما گواهی نمی‌دهند و نگرانی آن‌ها از این است که حقی برای ما ایجاد شود و از مدیریت به خاطر بیمه شکایت کنیم و یکی از مشکلات ما عدم صدور گواهی فعالیت از سوی آموزش و پرورش است.

اطلاع‌رسان شماره ۸ معتقد بود که: مهم‌ترین مشکل حقوقی علاوه بر حقوق کم وضعیت بیمه مریبان است. یک مربی پیش دبستانی که ۸ ماه در سال کار می‌کند و ۸ ماه حقوق می‌گیرد

و چون پاره وقت هست برای او ۴ ماه بیمه رد می شود و به طور کلی به ازای هر ۳ سال کار ۱ سال بیمه دارد با این حساب یک مربی باید ۹۰ سال کار کند تا بازنشسته شود. پرسش ویژه پنجم: آسیب های مربوط به محیط خانواده و والدین در دوره پیش از دبستان کدام اند؟

جدول ۷. آسیب های مربوط به محیط خانواده و والدین

مقوله اصلی	زیر مقوله ها
	۱- ارتباط ضعیف بین والدین و مراکز پیش از دبستان
محیط خانواده و والدین	۲- انتظارات زیاد و غلط بعضی از والدین از کادر پیش دبستانی
	۳- عدم آشنایی والدین با ضرورت دوره پیش از دبستان و نگاهی ابزاری از این دوره
	۴- کمبود دوره های آموزشی و توجهی برای والدین کودکان پیش دبستانی

۱- ارتباط ضعیف بین والدین و مراکز پیش از دبستان: اطلاع رسان شماره ۱۱ و ۱۲ معتقد بودند که: در مرکزی که مشغول هستند نیمی از والدین ارتباط بسیار ضعیفی با مرکز دارند و گاهی مشاهده می شود که در طول ۹ ماه تحصیلی یک بار به مرکز سر بزنند. اطلاع رسان شماره ۵ اظهار داشته که: با توجه به اینکه مردم این منطقه اکثراً کم درآمد هستند بیشتر اولیا از ترس پول دادن به مرکز پیش دبستانی و کودک خودشان بی توجه هستند.

۲- انتظارات زیاد و غلط بعضی از والدین از کادر پیش دبستانی: اطلاع رسان شماره ۵ معتقد بود که: مورد دیگر که بنده زیاد مشاهده و تجربه کردم خانواده ها انتظار آموزش های فراتر از آنچه در برنامه درسی پیش دبستانی لحاظ شده را از مراکز انتظار دارند مانند خواندن و نوشتن، آموزش زبان انگلیسی، آموزش قرآن و آنچه در کلاس اول برنامه ریزی شده است. هر جا که صحبت از کلاس و پیش دبستانی می شود اولیا بازی و فعالیت ها و خلاقیت هایی که کودک می تواند از این طریق و راه های مناسب دیگر مانند داستان گویی و ایفای نقش به یادگیری پردازند را نادیده گرفته و کم اهمیت می دانند.

اطلاع رسان شماره ۱۳، ۱۲، ۶ نیز معتقد بودند که: بعضی والدین بر اساس عدم شناخت از این دوره مراکز پیش دبستانی را با مهدهای خصوصی و مهدهای قرآنی مقایسه می کنند و انتظار دارند به بچه ها خواندن و نوشتن و سایر مهارت هایی که در حد توان آن ها نیست را آموزش دهیم.

اطلاع‌رسان شماره ۹ معتقد بود که: گاهی خانواده‌ها به ما فشار می‌آورند که آموزش حروف الفبای فارسی به صورت نوشتاری و مشق‌هایی در حد بچه‌های ابتدایی و آموزش زبان انگلیسی و بعضاً آموزش قرآن به بچه‌ها آموزش داده شود. دقیقاً ۶ ماه اول تحصیلی ما صرف توجیه کردن خیلی از والدین در مورد ضروری نبودن این آموزش‌ها در پیش‌دبستانی صرف می‌شود.

۳- عدم آشنایی والدین با ضرورت دوره پیش از دبستان و نگاهی ابزاری از این دوره: در مورد عدم آشنایی والدین با ضرورت این دوره اطلاع‌رسانان شماره ۱، ۲، ۳، ۵، ۸، ۱۰ اظهار نظر نموده‌اند:

اطلاع‌رسان شماره ۱ معتقد بود که: بعضی کودکان که والدین آن‌ها خیلی هم باسواد هستند ولی بچه‌های آن‌ها خیلی ساکت و منزوی هستند و والدین بی‌سواد نیز آگاهی از این دوره ندارند. متأسفانه بعضی از والدین فقط ساعت‌هایی که دنبال خرید، استخر و سایر کارهای روزانه هستند بچه‌ها را به مراکز تحویل می‌دهند. و بعضی از آن‌ها فقط به خاطر شاغل بودن و به اجبار کودکان را ثبت‌نام می‌نمایند.

اطلاع‌رسان شماره ۲ معتقد بود که: چون این دوره اجباری نیست اولیا یک ماه بچه‌ها را به مرکز می‌آورند یک ماه نمی‌آورند در فصل سرما و گرما نیز همین اتفاق می‌افتد و دست ما خیلی باز نیست. بعضی از اولیا به خاطر اینکه کمتر پول بدهند تو فروردین بچه‌ها را به پیش‌دبستانی نمی‌آورند.

۴- کمبود دوره‌های آموزشی و توجیهی برای والدین کودکان پیش‌دبستانی: از ۱۵ اطلاع‌رسانی که با آن‌ها مصاحبه انجام شد ۱۰ نفر به عدم شناخت والدین و انتظارات نادرست آن‌ها اشاره کرده‌اند. اطلاع‌رسان شماره ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۵، ۸، ۲، ۱ تأکید داشته‌اند که حتماً در اول سال تحصیلی هم برای مراکز خصوصی و هم برای مراکز دولتی چند جلسه توجیهی و اجباری برای والدین برگزار گردد. تا از مشکلات احتمالی در طول سال تحصیلی جلوگیری شود و هم وقت مدیر و مربی و شاگرد بی‌جهت تلف نشود.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس تجربیات بررسی‌های روان‌شناختی و تربیتی، ساله‌ای اولیه زندگی کودکان نقش اساسی در رشد و پرورش آنان ایفا می‌نماید (طلایی و بزرگ، ۱۳۹۴). بر این اساس آموزش و پرورش پیش‌دبستانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و تلاش عمده دولت‌ها بر

این بوده است که هم‌روزه تعداد بیشتری از کودکان تحت پوشش آموزش‌های این دوره قرار گرفته و با توجه به ویژگی‌های و نیازهای فردی از آموزش‌های مناسب و سازنده برخوردار گردند. در واقع پایه‌های اولیه اعتماد به نفس، مسئولیت‌پذیری و استقلال و خلاقیت کودکان در دوران پیش از دبستان استوار می‌گردد. توجه دقیق و مناسب به رشد و شکوفائی استعداد های کودکان کمک می‌نماید. (براون ۲۰۱۳).

سرمایه‌گذاری در امور کودکان پیش‌دبستانی آثار پیشگیرانه به آسیب‌های دوران نوجوانی و جوانی و بزرگ‌سالی دارد. برخلاف نگرش عمومی مبنی بر عدم سودآوری، سرمایه‌گذاری در مراکز پیش‌دبستانی به معنای تربیت خلاق، هدفمند و آگاه آینده هر ملت و عامل بازدارنده بسیاری از آسیب‌های اجتماعی است.

هدف از انجام این پژوهش آسیب‌شناسی وضعیت فعلی دوره پیش از دبستان در کشور ایران بوده است. آنچه به دست آمده نشان می‌دهد که نظام پیش از دبستان کشور ما آسیب‌ها و چالش‌هایی در مراحل و سطوح مختلف دارد. از آنجا که در متن مقاله به همه آسیب‌ها اشاره شده است در اینجا به صورت کوتاه به آسیب‌های اصلی اشاره‌ای می‌شود. در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش نتایج به دست آمده نمایانگر این است که از میان آسیب‌های مطرح شده، پنج آسیب در سطح کلان دوره پیش از دبستان شامل: آسیب‌های مربوط به مدیریت کلان، آسیب‌های مربوط به برنامه درسی، آسیب‌های مربوط به نیروی انسانی، آسیب‌های مربوط به وضعیت حقوقی و آسیب‌های مربوط به محیط خانواده و والدین می‌شوند.

زیر مقوله‌های پرسش اول پژوهش که مربوط به مدیریت کلان پیش از دبستان بوده است خود نیز شامل آسیب‌هایی از جمله (یکپارچه نبودن مدیریت و مشخص نبودن متولی اصلی در حوزه اجرا و نظارت و واگذاری این دوره به ارگان‌های مختلف، فقدان سازوکار لازم برای تحقق اجباری نمودن دوره پیش از دبستان، نظارت بر مراکز پیش‌دبستانی‌ها برای حداقل‌ها و کمیت نه حداکثرها و کیفیت، مشخص نبودن سن خاص این دوره از سوی نهادهای متولی) بوده است. لازمه یک تصمیم‌گیری مؤثر در یک سازمان یکپارچگی و اثربخشی مدیریت آن سازمان است، چنانچه دوره پیش از دبستان را به عنوان یک دوره رسمی و مهم تلقی کنیم ناگزیریم که به نحوه مدیریت آن هم به صورت عالی و سطح کلان توجه نماییم چیزی که در پیش‌دبستان ایران در حال حاضر دچار نوعی سردرگمی است و نهادهای

مختلفی در این زمینه فعالیت دارند که لازم هست نوعی یکپارچگی در مدیریت این دوره لحاظ گردد.

در مورد پرسش دوم پژوهش مهم‌ترین آسیب‌های برنامه درسی شامل (فقدان سند برنامه درسی ملی مستقل در دوره پیش از دبستانی، فاصله زیاد بین عناصر تدوین شده در راهنمای دوره پیش از دبستان با وضع موجود، عدم رعایت استانداردهای لازم از لحاظ عناصر برنامه درسی محتوا، فضا، تعداد نوآموزان، وسایل و امکانات، روش‌های یاددهی و یادگیری و ارزشیابی، مشکلات کودکان دوزبانه پیش از دبستان و وجود مهدکودک‌های قرآنی و زبان انگلیسی) بوده است.

به نظر می‌رسد که در برنامه درسی دوره پیش از دبستان نبود سند مستقل برنامه درسی در این دوره باعث پراکنده شدن محتوا و عناصر برنامه درسی شده و به نوعی بی‌نظمی را برای نهادهای متولی این دوره به وجود آورده است. هم‌اکنون از فضاهای آموزشی استاندارد برای کودکان پیش‌دبستانی استفاده نمی‌شود، در این دوره از آموزش کلاس درس باید با برنامه درسی به راحتی تغییر کرده و با استانداردهای جهانی مطابق باشد، تجهیزات در دوره پیش‌دبستانی باید مخصوص کودکان فراهم شده و برای آن‌ها قابل حمل باشد درحالی‌که ابزارهای بکار رفته در مدارس برای کودکان ۷ تا ۱۲ سال تهیه شده و با شرایط فیزیکی سنین پیش از دبستان همخوانی ندارد. همچنین آموزش مفاهیم در این سن نباید به صورت کلاسیک صورت گیرد بلکه کودکان باید در معرض یادگیری غیرمستقیم قرار بگیرند در صورتی که در مراکز پیش از دبستان ایران آموزش‌های زبان انگلیسی، قرآن، ریاضیات گاه‌به‌صورت کلاسیک آموزش داده می‌شود.

پرسش سوم پژوهش که مربوط به آسیب‌های نیروی انسانی بوده است شامل (کمبود نیروی انسانی ماهر، مرتبط نبودن رشته تحصیلی مربیان، پایین بودن مدرک تحصیلی مربیان و عدم وجود یک سیستم گزینش برای استخدام مربیان در دوره پیش از دبستان) بوده است. یکی از مؤلفه‌های مهم در ترقی یک سازمان آموزشی عامل نیروی انسانی است که بدون وجود آن سیستم آموزشی و آموزش معنا پیدا نمی‌کند بر اساس نتایج این پژوهش آن‌طور که پیداست دوره پیش از دبستان ایران در حال حاضر از کمبود نیروی ماهر و متخصص در این حوزه رنج می‌برد و آموزش و پرورش برای دوره پیش‌دبستانی از افرادی با تحصیلات غیر مرتبط و در برخی موارد از افراد با مدرک دیپلم استفاده می‌کند که هیچ تجربه و تخصصی

در حوزه آموزش کودکان ندارند و قطعاً آموزش کودکان توسط چنین افرادی نتایج مطلوبی را در پی نخواهد داشت. از این جهت لزوم توجه جدی به چنین عامل مهمی ضروری به نظر می‌رسد.

پرسش چهارم پژوهش آسیب‌های مربوط به وضعیت حقوقی را بررسی کرده که در نهایت به آسیب‌های (عدم سرمایه‌گذاری کافی نظام تعلیم و تربیت، نگاه مالی به مراکز پیش از دبستان از سوی بعضی ارگان‌ها و افراد سودجو، حقوق و دستمزد پایین مربیان و نیروی‌های خدمات پیش‌دبستانی و نبود انگیزه کافی برای آن‌ها و مسائل مربوط به بحث بیمه مربیان) دست یافته است؛ هرگونه تحول اساسی در جامعه مستلزم متحول شدن نظام آموزشی آن جامعه است و محور اصلی پیشرفت هر نظام آموزشی کیفیت عملکرد مربی است. مربی به عنوان مهم‌ترین رکن تعلیم و تربیت در تربیت ابعاد آموزشی، اعتقادی، عاطفی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی کودکان مستقیماً دخالت دارد؛ و در تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جامعه نقش به‌سزایی ایفا می‌کند. از این رو برای چنین قشری یک سری الزامات و نیازهایی باید در نظر گرفت که مربی بتواند بدون دغدغه وظیفه اصلی خود را در قبال کودکان انجام دهد. متأسفانه نتایج این پژوهش حاکی از آن است که مربیان پیش‌دبستانی با حقوق‌های ناچیز و عوامل مالی و حقوقی درگیر هستند و این مورد باعث بی‌انگیزگی در این قشر می‌شود و با این شرایط ذکر این نکته الزامی است که تا چنین مشکلاتی برای مربیان این دوره وجود داشته باشد نباید انتظار ترقی و پیشرفت همه‌جانبه را در این دوره انتظار داشت.

بالاخره در پرسش پنجم پژوهش مهم‌ترین آسیب‌های مربوط به خانواده و والدین شامل (ارتباط ضعیف بین والدین و مراکز پیش از دبستان، انتظارات زیاد و غلط بعضی از والدین از کادر پیش‌دبستانی، عدم آشنایی والدین با ضرورت دوره پیش از دبستان و نگاهی ابزاری از این دوره، کمبود دوره‌های آموزشی و توجهی برای والدین کودکان پیش‌دبستانی) بوده است. یکی از اشتباهات جامعه ایران این است که با خانواده با سپردن کودکان به مراکز آموزشی به نوعی خود را در قبال فرزندان مسئول نمی‌بینند و انتظار دارند که مراکز و مربیان به تنهایی این وظیفه خطیر را بر عهده بگیرند و دوره پیش از دبستان نیز از این قائل مستثنا نیست به طوری که والدین یا نگاهی ابزاری به این دوره دارند و در مواقع خاص کودکان را برای ساعاتی در این مراکز رها می‌کنند و یا واقعاً شناختی از این دوره و اهمیت و کاربرد آن را ندارند و از طرفی نیز بعضی از والدین بر اساس آموزش‌های که در مراکز مختلف

می‌بینند بدون آن که آن‌ها را تحلیل کنند که آیا این نوع فعالیت‌ها درست هست یا نادرست با انتظارات غلط‌کار را برای مراکز پیش‌دبستانی و مریان سخت می‌کنند، در صورتی که روابط کودک و والدین و سایر اعضای خانواده، چون شبکه و نظامی درهم‌پیچیده است که افراد آن در کنش متقابل با یکدیگرند. محله، مدرسه، خرده‌فرهنگ و فرهنگ گسترده‌تری که کودک در آن به سر می‌برد، در تجارب، گرایش‌ها و ارزش‌گذاری‌های وی و نیز در میزان آزادی که والدین به وی می‌دهند تأثیر می‌گذارند.

با توجه به این که این پژوهش آسیب‌های دوره پیش از دبستان را از ابعادی مختلف مورد بررسی قرار داده است و پیشینه‌های پژوهشی این مطالعه بیشتر بر بعد برنامه درسی دوره پیش از دبستان تأکید داشته‌اند، لذا پژوهشی که نتایج آن با یافته‌های کلی این پژوهش همسو باشد وجود نداشت. ولی در مورد پرسش اول پژوهش که مربوط به آسیب‌های مدیریت کلان پیش از دبستان بوده است. یافته‌های این پژوهش با پژوهش‌های زارع و قشونی (۱۳۸۶) شریدان ۲۰۰۱ همسو بوده است. در مورد سؤال دوم پژوهش که آسیب‌های برنامه درسی را بررسی کرده است یافته‌های آن با پژوهش‌های کریم زاده (۹۳)، پوشنه و خسروی (۹۱)، شفق (۹۵)، مجیدی (۹۳)، زارع و قشونی (۸۶) و بلیک لوک (۲۰۱۰) که همگی در مورد برنامه درسی و عناصر آن در پیش‌دبستانی انجام گرفته‌اند همسو و آن را تأیید می‌کنند. در مورد سؤال سوم پژوهش که مربوط به آسیب‌های نیروی انسانی در حوزه پیش از دبستان بوده است با نتایج پژوهش بوال و کسیدی (۲۰۰۱) همسو و آن را تأیید می‌کند زیرا هر دو بر مقطع تحصیلی بالاتر تأکید و آن را اثربخش‌تر می‌دانند. در مورد سؤال چهارم و پنجم پژوهش که آسیب‌های وضعیت حقوقی و آسیب‌های مربوط به والدین را مطرح کرده‌اند پژوهشی در جهت تأیید یا رد آن‌ها وجود نداشت.

پیشنهاد‌های مبتنی بر پژوهش حاضر

با توجه به نتایج به‌دست آمده از این پژوهش کیفی، پیشنهادهایی برای مقابله با این چالش‌ها به شرح زیر ارائه شده است:

- متولی اصلی دوره پیش از دبستان توسط شورای عالی آموزش و پرورش مشخص گردد تا نوعی یکپارچگی ایجاد شود.

- در صورت امکان دوره پیش از دبستان به صورت اجباری ارائه گردد و تأمین بودجه و اعتبار کافی نیز برای آن از طریق دولت لحاظ گردد.

- سیستم گزینش خاصی برای سازمان‌دهی نیروی انسانی و جذب مربیان متخصص و متعهد و با رشته‌ها و مقطع‌های متناسب در نظر گرفته شود.
- توجه به اهمیت این دوره و میزان سختی کار مربیان وضعیت حقوقی آن‌ها بهبود پیدا کند

- تدوین سند ملی برنامه درسی دوره پیش از دبستان نیز ضروری به نظر می‌رسد.
برای والدین نیز برگزاری کارگاه‌های آموزشی راجع به شخصیت کودک و اهمیت این دوره لازم به نظر می‌رسد.

منابع

- برخورداری، مهین. جمشیدیان، عبدالرسول. (۱۳۸۷). تربیت شهروندی: تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۱). نگاشت چهارم، دبیرخانه‌ی طرح تولید برنامه‌ی درسی ملی.
- بدریان، عابد؛ کیامنش، علیرضا. (۱۳۸۷). ضرورت بازنندیشی در برنامه درسی شیمی دوره‌های مختلف تحصیلی. هفتمین همایش ملی انجمن مطالعات برنامه درسی ایران، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- پوشنه، کامبیز. خسروی، علی اکبر. پور علی، پریناز. (۱۳۹۱). ارزشیابی میزان کیفیت برنامه‌های مراکز پیش‌دبستانی شهر تهران، دوره ۸، شماره ۱، دانشگاه الزهرا.
- پرداختچی، محمدحسن؛ شاهپسند، محمدرضا؛ حجازی، یوسف. (۱۳۸۸). رویکردهای توسعه حرفه‌ای معلمان، انتشارات دانشگاه تهران.
- پیدایی، میرمهرداد. (۱۳۹۱). آسیب شناسی آموزش کارکنان با تأکید بر اثربخشی آن در سازمان‌های ایرانی. تهران: نشر آذر.
- دانایی فرد، حسن؛ کاظمی سید حسن. (۱۳۸۸). ارتقای پژوهش‌های تفسیری در سازمان: مروری بر مبانی فلسفی و فرایند اجرای روش پدیدارنگاری، فصلنامه مطالعات مدیریت بهبود و تحول، شماره ۶۱، ص ۱۴۷-۱۲۱.
- زارع، حسین. قشونی، اقدس. (۱۳۸۶). آموزش پیش از دبستان: وضعیت موجود، کاستی‌ها، پیشنهادها و تدوین سیاست‌ها، فرهنگ و علم، سال اول، شماره ۱.

- شفق، عباس. (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی روش‌های شناسایی و پرورش خلاقیت نمایشی در کودکان مقطع پیش‌دبستان و دبستان ایران، تهران؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنر، رشته‌ی ادبیات نمایشی، دانشگاه آزاد تهران مرکز.
- شمشیری، بابک. نوذری، مرضیه. (۱۳۹۰). آسیب‌های تربیت دینی کودکان مقطع پیش‌دبستانی از نظر متخصصان علوم تربیتی، روان‌شناسی، علوم دینی، ادبیات کودک و مریان پیش‌دبستانی، س ۶، ش ۱۲، فصل‌نامه علمی-پژوهشی تربیت اسلامی.
- عباسی علی، و امامی داریوش. (۱۳۹۲). مهندسی مجدد مهدهای کودک حلقه مفقوده در چرخه توسعه منابع انسانی کشور. ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه؛ (۱۵۷): ۷۳-۶۵.
- طلایی، ابراهیم. و بزرگ، حمیده. (۱۳۹۴). تبیین ضرورت تربیت اوان کودکی (پیش از دبستان) مبتنی بر سنتز پژوهی شواهد تجربی معاصر. تعلیم و تربیت، (۲) ۳۱، ۱۱۷-۹۱.
- علوی، سید محمود. (۱۳۹۱). بررسی عناصر برنامه آموزش فلسفه به کودکان در دوره‌ی پیش از دبستان؛ تهران؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، رشته‌ی آموزش و پرورش پیش‌دبستانی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- فضلی، رخساره. (۱۳۹۳). دوره پیش‌دبستانی نیازمند مدیریت یکپارچه، مجله رشد آموزش پیش از دبستان. دوره ششم، شماره ۲.
- کریم زاده، عنایت. (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی برنامه‌های مراکز پیش‌دبستانی استان کهگیلویه و بویراحمد. تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه خوارزمی.
- مجیدی کجوری، سارا. (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی هنر کودکان پیش‌دبستانی، تهران؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنر، رشته‌ی ادبیات نمایشی، دانشگاه آزاد تهران مرکز.
- مفیدی، فرخنده. (۱۳۹۰). برنامه آموزش در دوره پیش از دبستان: انتشارات سمت.
- مفیدی، فرخنده. (۱۳۹۳). مبانی آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان. تهران: سمت.
- ملکی، حسن. (۱۳۸۶). تدریس در کودکان. تهران، انتشارات: آبیژ.
- مولایی تاجکوه، مسعود. (۱۳۸۲). شناسایی نقاط قوت و ضعف برنامه‌های پیش‌دبستانی از طریق بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش‌دبستانی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه اول تا سوم ابتدایی شهرستان ورامین. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه خوارزمی.

میدانی پور، کتابون. (۱۳۸۰). بررسی وضعیت موجود مراکز پیش دبستانی تحت پوشش سازمان بهزیستی استان تهران از دیدگاه کادر آموزشی و ارائه راهکارهای مناسب برای آن‌ها، رساله دکتری، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی.

- Aos, S. Lieb, R. Mayfield, J. Miller, M. & Pennucci, A. (2004). *Benefits and costs of prevention and early intervention programs for youth*. Olympia, WA: Washington State Institute for Public Policy.
- Barnett, W. S. (2008). *Preschool education and its lasting effects: Research and policy implications*. Boulder and Tempe: Education and the Public Interest Center & Education Policy Research Unit. Retrieved 23 august, 2014. From <http://epicpolicy.org/publication/preschooleducation>.
- Blaik Lock, K. (2010). *The Assessment of Childrens Language in Early Childhood Centers*. *New Zealand Journal of Educational Studies*, 45, (105-110).
- Brown, E.D. & Sax, K.L. (2013). *Arts enrichment and preschool emotions for low-income children at risk*, *Early Childhood Research Quarterly*, 28, 337-346.
- Camilli, G. Vargas, S. Ryan, S. & Barnett, W.S. (2010). *Meta-analysis of the effects of early education interventions on cognitive and social development*. *Teachers College Record*, 112(3), 579-620.
- Duncan, G. J. and Magnuson, K. 2013. *"Investing in Preschool Programs*. *Journal of Economic Perspectives*, 27(2): 109-32.
- Golbeck, S.L. (2001). *Instructional models for early childhood: In search of a child regulated/teacher-guided pedagogy*. In S.L. Golbeck (ed.), *Psychological perspectives in early childhood education*. Mahwah NJ: Lawrence Erlbaum Associates (pp. 3-34).
- Hitz, R. D. (2005). *Educational perpeciters*. *journal of the college of education*. 38(1).
- Krogh, sl, slentz. k. (2011). *Eerly xhidhood education yesterday. tomrrow.published the uk*, Cambridge university.
- Marton, F. (1994). *Phenomenography*. In Husén & Postleth wait (Eds.): *The international encyclopedia of education*. Oxford: Pergamon.
- Manzini, A. (2006). *Organizational Diagnosis: A Practical Approach to Company Problem Solving and Growth*, Published by AMACOM, American Management Association.
- Ramey, C.T. Campbell, F.A. Burchinal, M. Skinner, M.L. Gardner, D.M. & Ramey, S.L. (2000). *Persistent effects of early childhood education on high-risk children and their mothers*. *Applied Developmental Science*, 4, 2-14.
- Riggala, Sharp C. (2008). *THE STRUCTURE OF PRESCHOOL EDUCATION: ENGLAND AND OTHER COUNTRIES*, *Review*, University of Cambridge Faculty of Education. 184 Hills Road, Cambridge, CB2 8PQ, UK.

- Roskos, K. Tabors, P. O. Lenhart, L. A. (2009). *Oral Language and Early Literacy in Preschool*. Talking Reading and Writing International Reading Association.
- Sheridan, Sonja. (2001). *Pedagogical Quality in Preschool An Issue of Perspectives*. Acta Universitatis Gothoburgensis. Sweden (2001).
- Sandelowski, M. (1986). *The problem of rigor in qualitative research*. ANS, 8(3). pp: 27-37.
- State of Victoria (Department of Education and Early Childhood Development). (2013). *Making the most of childhood: the importance of the early years*.
- Valle R, King M, Haling S. (1989). An introduction to existential phenomenological thought in psychology. In R. Valle & S. Haling (Eds), *Existential-Phenomenological Perspectives in Psychology*. New York.
- van Manen M. (1990). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. New York, State University of New York Press.
- Zhai, F, Raver, C. C. & Jones, M. M. (2012). *Academic Performance of Subsequent Schools and Impacts of Early Interventions: Evidence from a Randomized Controlled Trial in Head Start Settings*. Children and Youth Services Review 34(5): 946-54.